

Кузнєцова О. О.

м. Київ

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЕКОНОМІЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядається специфіка і проблеми організації самостійної роботи студентів (СРС) при вивченні іноземних мов у неможливому ВНЗ з урахуванням сучасних вимог і умов. Обґрунтовується необхідність виховування особистості спеціаліста, що володіє як іншомовною, так і інформаційно-комунікаційною компетенцією, здатного до саморозвитку. Досліджуються умови та методи ефективної організації самостійної навчальної діяльності студентів, зокрема метод проектного навчання.

Ключові слова: *самостійна робота студентів, система самостійної навчальної діяльності, базові компетенції, методи і форми, проект, метод проектів, комунікаційна компетенція.*

Постановка проблеми

Вступ. Нова Українська держава відчуває потребу у фахівцях нової формації. До них, звичайно, відносяться і випускники економічних ВНЗ. Немале значення у бажаних державою компетенцій висококваліфікованих фахівців нового покоління має володіння однією-трьома іноземними мовами – європейськими і східними.

Але набір засобів неможливих ВНЗ у поліпшенні підготовки знавців іноземних мов не зростає, а, навпаки, зменшується. Це можна прослідкувати по динаміці годин, відведених на навчання іноземним мовам. Тому слід приділити більше уваги саме інтенсифікації співпраці студентів конкретних фахів і викладачів іноземних мов. Необхідно шукати і застосовувати нові форми і методи роботи, зокрема, впроваджувати досить ефективний метод проектів, про який розповідається нижче. А зараз звернемо особливу увагу на інновації у викладанні мов взагалі. Вони — центр проблеми, яку висвітлює ця стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Протягом багатьох років самостійна робота студентів є предметом дослідження педагогів як вітчизняної школи, так і зарубіжної. Різні аспекти цих питань досліджувалися В. Сухомлинським, Н. Никандровим, П. Підкасистим, Р. Нізамовим, А. Молибогом, О. Чабанським, А. Громцевою, В. Ільїним, Н. Половниковим, Л. Рувинським, А. Усовою, Т. Шамовою, Н. Кузьміною, В. Козаковим, В. Буряком, П. Щербанем, Т. Криловою, В. Бондар, З. Курлянд, Ю. Комарової та іншими. Але роль самостійної роботи в наш час настільки значна, що ця проблема вимагає щоразу нових підходів, нових рішень, створення нових навчально-методичних матеріалів.

Аналіз спостережень за студентами європейських навчальних закладів дає змогу констатувати, що їх студенти більш плідно працюють під час самостійної роботи в порівнянні з вітчизняними. Вони мають об'ємні індивідуальні завдання, які варто вико-

нувати під час самостійного опрацювання матеріалу, а саме: підготовка рефератів, есе, доповідей. Все це є результатом упровадження самостійної діяльності ще у школі. Беручи до уваги досвід закордонних навчальних закладів, слід зауважити, що їх освітньо-методичні програми побудовані таким чином, що учні не лише запам'ятовують подану їм інформацію, а й різними способами знаходять її самостійно.

Сьогодні українська освіта характеризується переходом від традиційного до інноваційного навчання. Сучасна концепція модернізації освітньої системи особливу увагу приділяє організації самостійної роботи студентів (СРС). Ситуація з мовами наполягає на посиленні ролі СРС і підвищенні відповідальності викладача за розвиток навичок самостійної діяльності студентів, стимулювання їхнього професійного та особистого зростання, виховання творчої активності й ініціативи.

Метою статті є висвітлення деяких шляхів і загальних принципів реорганізації самостійної роботи студентів в неможливо вищому навчальному закладі, а також форм організації цієї діяльності в умовах комунікативного вивчення іноземних мов і застосування методу проектів для удосконалення навчального процесу.

Виклад основного матеріалу

Особливо значущою є проблема організації СРС при вивченні іноземних мов в неможливо вищих навчальних закладах. Останнім часом скорочуються навчальні години, які відводились на аудиторне вивчення іноземної мови. Водночас навчальні цілі вимагають підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які володіють іноземною мовою на рівні, що допомагає здійснювати ефективну міжкультурну комунікацію.

Основними цілями СРС є досягнення належного рівня іншомовної комунікативної компетенції та формування у майбутніх фахівців уміння самостійно підтримувати та покращувати свій рівень володіння іноземною мовою. СРС сприяє більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу, стимулює пізнавальний та професійний інтереси, посилює мотивацію оволодіння іноземною мовою.

Збільшення обсягу СРС потребує реорганізації та удосконалення навчально-виховного процесу, пропонує розроблення нових методичних технологій, що допомагає студентам ефективніше засвоїти навчальний матеріал. Крім того, СРС передбачає цілу низку вимог: перегляд змісту навчально-методичних програм з метою перерозподілу навчальної інформації для роботи під керівництвом викладача і для роботи, яка здійснюється самостійно; оптимальне використання як технічних, так і не технічних засобів навчання.

При цьому, особливо наголошуємо, СРС повинна сприйматись як цілісна система, що передбачає реалізацію комплексу практичних, навчальних, виховних цілей на всіх рівнях вивчення іноземної мови у вищій школі, яка містить показники проміжних і кінцевих результатів та критерії їх оцінювання. Кінцевою ціллю СРС з іноземної мови є закріплення, поглиблення й удосконалення здобутих знань, вмінь і навичок, тобто досягнення відповідного рівня іншомовної компетенції за час навчання у ВНЗ. Отже, ефективно організована СРС є не тільки формою, а й ціллю навчання.

Вироблені під час навчального процесу навички самостійної роботи мають залишитися на все життя; у студента мусить сформуватися потреба займатися інозем-

ною мовою без примусу з боку викладача. Ця потреба і є результатом СРС.

Самостійна робота має супроводжувати весь процес вивчення іноземної мови: від шкільної парти до студентської аудиторії. В цьому контексті можна виділити загальні вимоги до СРС, які не залежать від конкретики і мають значення принципів, і вимоги, які диктуються щоденною роботою викладача. До них також відносять вимоги державного освітнього стандарту, вимоги спеціального профілю ВНЗ і факультету та вимоги, що визначаються складом навчальної групи.

Ю. Комарова визначає СРС з опанування іноземних мов як вид навчальної діяльності, який передбачає процес самостійного придбання і накопичення знань і який керується або викладачем через дидактичні матеріали — пам'ятки, опори, інструкції, алгоритми діяльності, або самим студентом через певні цілі роботи, розробку особистих стратегій діяльності, самооцінювання [2].

У психолого-педагогічному плані СРС з іноземної мови являє собою певну систему навчальних прийомів: читання, аудіювання, осмислення й узагальнення, запам'ятовування. Визначаючи місце СРС у процесі вивчення іноземних мов, слід розставити пріоритети у формуванні індивідуальної технології навчання.

Враховуючи специфіку немовного ВНЗ (невелика кількість годин і обмежені строки), СРС є найважливішою складовою процесу навчання. Аналіз дослідження проблеми СРС показав, що низький рівень самостійної роботи при виконанні різноманітних видів завдань пов'язаний не стільки з невмінням працювати з літературою та інтернет-ресурсами, скільки із загальними недоліками самостійної роботи у вищій школі. Здебільшого викладачі вважають, що навички працювати самостійно вже сформовані у студентів, проте, на наш погляд, це не так. Самостійній роботі, як і будь-якому іншому виду діяльності, потрібно навчати. Навчання навичкам ефективної самостійної роботи передбачає передусім наявність таких самих навичок у викладачів, що, на жаль, зустрічається далеко не завжди.

На сьогоднішній день для організації СРС — невід'ємної частини навчально-виховного процесу у ВНЗ — вживаються такі дії:

- інспірація студентів щодо зусиль з нарощування і поглиблення самомотивації у здійсненні самостійної роботи;
- розроблення кафедрами змісту і форм СРС;
- планування та облік часу, який відводиться на СРС;
- розроблення системи оцінювання і контролю;
- забезпечення студентів друкованими й електронними матеріалами, методичними рекомендаціями.

Відповідно до програми вивчення іноземної мови, для кожної спеціальності складаються рекомендації (або методичні посібники), де вказуються види і тематика самостійних робіт, формулюються їх цілі та задачі, а також перераховується навчальна, довідкова, методична та наукова література, відеоаутентичні інтерактивні курси, мережеві технології. Проте на практиці існує нестача дидактичних матеріалів з організації СРС так само, як і технічних засобів щодо забезпечення цієї роботи.

Для реалізації ефективної самостійної діяльності студентів під час вивчення іноземної мови з боку викладача необхідно:

1) вказати умови, об'єм і терміни виконання, надати зразок оформлення самостійних робіт;

2) чітко сформулювати мету кожного завдання та очікуваний кінцевий результат, що допоможе студентам обрати адекватний спосіб розв'язання поставлених задач, зробити заключні висновки і досягнути певного оновлення рівня мовної компетенції;

3) спонукати студентів до використання різноманітних засобів навчання, таких як словники, аутентичні тексти, навчальні посібники, аудіо- та відео- інтерактивні курси, а також інтернет-ресурси та іноземні періодичні видання;

4) здійснювати систематичний контроль, який дає змогу визначити рівень підготовки й ступінь засвоєння матеріалу, запропонованого для самостійного вивчення. Цей контроль працює у двох напрямках: він не тільки стимулює і мотивує студентів до навчальної діяльності, а й дає можливість оцінити роботу викладача;

5) застосовувати комп'ютерні технології в оцінюванні та узагальненні знань і вмінь студентів;

6) стимулювати та заохочувати здійснення професійних, кар'єрних та інших потреб студентів під час вдосконалення їхніх знань у процесі самостійної, творчої роботи. Результати самостійних робіт слід повною мірою враховувати під час складання заліків та іспитів.

Треба відмітити, що завдання для СРС мають диференціюватися. На молодших курсах СРС з іноземної мови має репродуктивний характер. Студенти опановують алгоритми виконання практичних дій, виконують вправи для розвитку усіх видів мовної діяльності: аудіювання, мовлення, письмо, читання. По мірі формування у студентів навичок і вмінь поступово ускладнюються і завдання. На старших курсах домінують завдання творчого характеру (проекти, реферати, наукові огляди по спеціальності тощо). Допомога викладача набуває консультативного характеру тоді, як самостійність самих студентів збільшується. Таким чином підвищується якість навчального процесу. Оптимальним результатом навчання, на думку дослідників, вважається досягнення такого рівня розвитку пізнавальної діяльності студентів, коли вони можуть самостійно ставити завдання, знаходити способи їх розв'язання, контролювати й оцінювати результати своєї дослідницької роботи, а потім формулювати наступні задачі. При цьому самостійна діяльність студентів має складати від половини до двох третів загального навчального навантаження [1].

Ці ідеї використовуються викладачами у різних формах і методах навчання, які накопичені у педагогіці вищої школи: пояснювальний, інструктивно-репродуктивний і, частково, евристичний. Проте ці методи і форми є найбільш ефективними на початковому етапі навчання, в подальшому для розвитку творчої самостійності студентів вони використовуються як допоміжні. На думку багатьох педагогів, результативнішими є методи проблемного та дослідницького навчання, які дають змогу самостійно здійснювати творчій пошук і знаходити оптимальні шляхи вирішення проблем.

Однією з дієвих форм самостійної роботи студентів в умовах комунікаційного навчання є метод проектів. А оскільки в сучасній освіті все більший акцент ставиться на роботу з інформацією, то студенти мусять самостійно знаходити додатковий матеріал, критично оцінювати, усвідомлювати, аналізувати, порівнювати й інтерпретувати

здобуту інформацію; вміти робити висновки, аргументувати їх; вирішувати проблеми, які виникають.

У літературі можна знайти цілу низку визначень категорії «проект». У загальному плані проект — це унікальний процес, який складається з сукупності скоординованих і керованих дій, необхідний для досягнення мети, що відповідає конкретним вимогам та є обмеженим за термінами виконання.

Професор Є. Полат визначає метод проектів як спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми (технологію), яка має завершитися цілком реальним, відчутним практичним результатом, оформленим тим або іншим чином [3].

В останній час метод проектів набуває все більшої популярності та являє собою ефективний засіб організації самостійної навчальної діяльності студентів при вивченні іноземної мови. Цей метод ґрунтується на ідеї, яка складає суть поняття «проект»: практична спрямованість на результат, який можна отримати при вирішенні тієї чи іншої практичної або теоретичної достеменно значущої проблеми. І цей результат можна побачити, осмислити проінтерпретувати та застосувати в реальній професійній діяльності. А для цього слід розвивати активне самостійне мислення студента, навчити його не просто запам'ятовувати і відтворювати засвоєну інформацію, а й, перетворюючи і трансформуючи її, залучаючи для цієї мети знання і методи із різних галузей, прогнозувати результати та вміти застосувати їх на практиці. Ми підтримуємо думку про те, що саме в діяльності з оброблення і засвоєння знань тих, хто навчається, полягає суть навчання [4].

Проектна методика відрізняється кооперативним характером виконання завдань. Вона передбачає високий рівень індивідуальної та колективної відповідальності за виконання кожного завдання під час розроблення проекту.

Кожний проект має таку структуру:

а) предмет — проблема, яку треба розв'язати, і яка може бути міжгалузевого характеру;

б) постановка мети проектування, визначення шляхів реалізації предмета проекту;

в) пошук джерел інформації;

г) визначення способів опрацювання інформації;

д) отримання результату розробки проекту;

є) презентація результатів роботи над проектом.

Механізм реалізації методу проекту передбачає п'ять основних складових:

- перша — організація стимулювального енерго-інформаційного простору (предметного, соціокультурного, освітнього) для розвитку потенційних можливостей студента, його внутрішнього світу;

- друга — організація різноманітних видів діяльності як умова самореалізації кожного студента: соціально-комунікативної, суспільно-корисної, ігрової, навчально-пізнавальної, науково-дослідницької тощо;

- третя — організація продуктивного спілкування як умова соціального розвитку студента, формування позитивної «Я-концепції». Навчити студентів спілкуванню, культурі діалогу — копітка та трудомістка діяльність, успіху якої сприяють насам-

перед інтерактивні форми роботи, тобто ті форми та методи, які забезпечують продуктивну реалізацію проектної технології;

- четверта — психолого-педагогічна підтримка вирішення студентами власних проблем, допомога їм у самопізнанні, самооцінці, самовизначенні та самоактуалізації;
- остання — підвищення професійної майстерності, проектної культури майбутніх фіхівців [5].

Існують деякі організаційні моменти методу проектів. Так, кожна навчальна група поділяється на підгрупи з 2–4 осіб, і кожна з них займається розв'язанням певної проблемної задачі завдяки розробленню і подальшому захисту свого проекту. Тема проекту, яка є універсальною або міжгалузевою, може бути пов'язана з однією предметною галуззю або носити міждисциплінарний характер.

Основні вимоги до використання методу проектів:

1) наявність значущої проблеми, яка потребує дослідницького пошуку для її вирішення (наприклад, в економічному ВНЗ можуть бути такі теми: «Провідні галузі та підприємства промисловості України. Аналіз економічної діяльності», «Вплив кризи на діяльність малого бізнесу в Україні», «Працевлаштування молодих спеціалістів в країні», «Вихід нових фірм на ринок України: проблеми та перспективи розвитку»). Ця проблема має відповідати професійній спрямованості студентів, бути актуальною, торкатись інтересів молоді та викликати активне обговорення, а також сприяти виникненню позитивного емоційного відгуку аудиторії.

2) практична і теоретична значущість результатів, які пропонуються (написання доповіді, статті, рекомендації, ділового листа, створення реклами будь-якого товару);

3) самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів на занятті або в позааудиторний час;

4) використання дослідницьких методів.

Різноманітними є і форми презентації проектів: доповідь, конференція, конкурс, «круглий стіл». Роль викладача полягає у підготовці студентів до роботи над проектом, особливо при формуванні відчуття проблемності, бачення і розуміння суті питання та самостійному (мотивованому) виборі теми, у наданні допомоги студентам під час планування роботи, у поточному контролі та консультуванні студентів під час виконання проекту на правах співучасника.

Отже, основна суть методу проектів полягає в тому, щоб перенести акцент з різного роду заданих на домашнє опрацювання формальних вправ на активну, самомотивовану розумову діяльність студентів під час спільної творчої праці.

Головним результатом роботи над проектом є актуалізація вже наявних, а також придбання нових знань, навичок і вмінь, їх творче застосування в нових умовах.

Досліджуючи й аналізуючи результати проектного методу в економічному ВНЗ, ми дійшли висновку, що, не зважаючи на труднощі організації цього виду роботи на неможливих факультетах (невелика сітка годин, завантаженість студентів), організована викладачем колективна робота над проектом значно підвищує інтерес студентів до вивчення іноземної мови і в цілому мотивацію до навчання.

Метод проектів має величезне виховне значення для студентів. Під час роботи над проектом будуються нові взаємини між студентами і викладачами, розширюється навчальний світогляд учнів, формується їхній пізнавальний інтерес, відкривається можливість показати свої організаційні здібності, вміння самостійно отримувати інформацію та інтерпретувати її. Все це має суттєве значення для ефективної організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземних мов в немовному ВНЗ. А також задовольняє вимоги суспільства щодо висококваліфікованих фахівців з іншомовною професійною компетенцією.

Висновки

Самостійна робота студентів (СРС) з іноземної мови є обов'язковою частиною навчального процесу і сприяє реалізації основної мети — формуванню комунікативної компетенції майбутнього фахівця. Однією з форм ефективної самостійної роботи є метод проектів, завдяки якому розвивається творче мислення, комунікаційні фахові здібності, відбувається набуття навичок самостійного пошуку і критичного опрацювання інформації. Також цей метод стимулює інтерес до вивчення іноземної мови і підвищує загальну мотивацію до навчання в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вяткин Л. Г. Опыт развития познавательной самостоятельности студентов / Л. Г. Вяткин, Г. И. Железновский // Педагогика. — 1993. — № 1. — С. 61–66.
2. Комарова Ю. А. Место самостоятельной работы студентов в овладении иностранными языками [электронный ресурс] / Ю. А. Комарова. — Режим доступа : <http://www.pn.pglu.ru>
3. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повышения квалификации пед. кадров / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров. — М. : Академия, 2000. — 272 с.
4. Раинкина Л. Н. Опыт проектирования и реализации виртуальной обучающей среды / Л. Н. Раинкина. — Режим доступа : <http://informika.ru/text/exhibit/portal/2007/02-21/doc2.doc>
5. Соломіна С. Метод проектів у контексті організації самостійної роботи студентів / С. Соломіна, О. Ганжа // Вища школа. — 2011. — Вип. 56. — С. 173. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gnvp/2011_56/20.pdf

Кузнецова О. О.

ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ВО ВРЕМЯ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

В статье рассматривается специфика и проблемы организации самостоятельной работы студентов (СРС) при изучении иностранных языков с учетом современных требований и условий. Обосновывается необходимость воспитания

личности специалиста, обладающего как иноязычной, так и информационно-коммуникативной компетенцией, способного саморазвиваться. Исследуются условия и методы эффективной организации самостоятельной учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, система самостоятельной учебной деятельности студентов, базовые компетенции, методы и формы, проект, метод проектов, коммуникационная компетенция.

Kuznetsova O. O.

FORMS OF SELF-STUDY ACTIVITY FOR STUDENTS OF ECONOMICS IN LEARNING FOREIGN LANGUAGES

The article deals with the specifics and problems of organizing students' self-study activity in the learning of foreign languages to meet modern requirements. The necessity of upbringing the personality of a modern specialist with linguistic as well as information and communication competences, capable of self-development is substantiated. The conditions and methods for the effective organization of self-study activities of students are investigated.

Key words: students' self-study activity, basic competences, methods and forms, project, project method, communication competence.